

VLAG VAN COMPASSIE

COMPASSION: A PARADOX IN ART AND SOCIETY

Jeroen Boomgaard, Rini Hurkmans, Judith Westerveld (red.)

Valiz, Amsterdam 2017
ISBN 978-94-92095-29-9
www.valiz.nl

Afbeelding 2

Door Anoesjka Minnaard

Compassion: A Paradox in Art and Society van Jeroen Boomgaard, Rini Hurkmans en Judith Westerveld is een klein boek vol grote vragen: wat is de rol van kunst? Wat kan kunst doen in/voor de maatschappij? Het boek is onderdeel van de serie *Making Public*, waarin het domein en de betekenis van 'het publiek' worden onderzocht. In dit deel ligt de focus op compassie: hoe kan kunst ethische vraagstukken in de samenleving onder de aandacht brengen en kan kunst het publiek tot actie aanzetten? Als casestudy staat het kunstwerk *Flag of Compassion* (2002) van Rini Hurkmans centraal en de verschillende paradoxen die het werk enerzijds blootlegt, maar waar het anderzijds gebruik van maakt. De *Flag of Compassion* is een witte vlag met een gele golvende streep in het midden die door iedereen, thuis en in de publieke ruimte, kan worden ingezet om (het belang van) compassie uit te dragen.

Vlaggen worden over het algemeen gebruikt om je als groep van anderen te onderscheiden. Dergelijk onderscheiden is niet iets wat wordt geassocieerd met compassie, empathie of gelijkheid maar juist met verdeeldheid. De compassie die Hurkmans haar vlag toedicht is dan ook een paradox en een duidelijk voorbeeld van wat een kunstwerk bespreekbaar kan maken. De precieze betekenis van de vlag is afhankelijk van de gebruiker. Denk bijvoorbeeld aan de vluchtelingen crisis, waarbij de vlag evengoed kan worden ingezet om compassie voor vluchtelingen op te roepen als ter afbakening van het 'eigen volk'. Hierdoor zorgt de vlag, onafhankelijk van iemands positie binnen een dergelijke discussie, voor ontmoetingen tussen mensen en voor dialoog in de publieke ruimte. Door het gebruik van de vlag blijft compassie dus niet slechts een sympathiek voornemen, maar wordt het actief. In het boek merkt de Amerikaanse filosofe Susan Neiman, met betrekking tot dit actief worden van compassie, ook een onderscheid op tussen tolerantie en compassie. Tolerantie beschrijft zij als een negatieve waarde waarbij men tolereert wat niet veranderd kan worden. Daarmee blijft tolerantie, in tegenstelling tot compassie, per definitie passief.

De bespreking van de *Flag of Compassion* legt ook een andere belangrijke paradox bloot, namelijk de relatie tussen kunst en maatschappij. In het boek wordt meermaals opgemerkt dat de samenleving enerzijds hoge verwachtingen heeft van kunst en van wat kunst teweeg kan en moet brengen. Anderzijds wordt kunst verbannen

naar een eigen, afgesloten ruimte die in zekere zin buiten de maatschappij valt – alsof kunst wel én geen deel van de samenleving uitmaakt. Boomgaard legt uit dat verwacht wordt van kunst dat het bijdraagt aan een andere en betere maatschappij door de gewoonten en ervaringen van een publiek op te schudden. Maar, de plaats die de maatschappij kunst toewijst en de context die de inhoud ervan mede bepaalt (musea, instellingen) conformeren zich veelal aan bestaande en gevestigde machtsstructuren. Hoe kan kunst dan deze rol vervullen zonder te worden gereduceerd tot ofwel neerbuigendheid, ofwel onderdanigheid jegens het bestaande systeem? Daarnaast heeft kunst vaak last van de constatering, 'o, dus het is kunst'. Vanuit dit kader wordt al gauw gedacht, 'dan zal het wel ingewikkeld zijn'. Wat betreft de centrale vraag in het boek – wat is de rol van kunst in/voor de maatschappij? – leggen de verschillende teksten elk op hun eigen manier de vinger op een van de vele zere plekken.

Naast de rol van kunst in de maatschappij, gaan meerdere auteurs ook in op de vraag hoe het gesprek en de discussie hierover worden aangepakt. In veel van dit soort debatten wordt kunst tot op zekere hoogte slechts een instrument waarmee een theoretisch idee wordt beargumenteerd, of wordt het juist een bewijs achteraf ter ondersteuning van een concept of theorie. *Compassion* poogt hierin een middenweg te vinden door het presenteren van verschillende soorten teksten in één boek: interviews, theoretische benaderingen en besprekingen van voorbeelden uit de praktijk.

Deze aanpak – waarbij theorie en praktijk worden afgewisseld, naast elkaar worden gebruikt en soms in zijn geheel worden vermeden – is niet gelijk geslaagd te noemen. Een tekst, in welke vorm dan ook, is altijd selectief en krijgt de vorm die de auteur aan zijn bijdrage wil geven. *Compassion* blijft daardoor een ingewikkeld spel van theorieën, concepten en praktijk. Desalniettemin resulteert deze publicatie in een veelzijdige mengeling van teksten en inzichten. Het biedt niet alleen een frisse kijk op wat kunst kan doen in de maatschappij, maar ook op wat het gesprek over kunst, en hoe we dit gesprek voeren, kan betekenen. Feit is dat niet alleen het kunstwerk *Flag of Compassion*, maar ook het boek stimuleert tot nadenken, reflecteren, en het ontwikkelen van (eigen) definities.

Anoesjka Minnaard doet onderzoek en (educatie) projecten in de kunst- en museumwereld. Ze is daarnaast werkzaam als fotograaf.